

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

О. Б. ПЕТІНОВА

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАУКОВОГО ПОШУКУ І ТВОРЧОСТІ

Змістовий модуль 1. НАУКА ТА ТВОРЧІСТЬ У
ЦАРИНІ ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для здобувачів третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія

ОДЕСА 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»**

О. Б. ПЕТІНОВА

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАУКОВОГО ПОШУКУ І ТВОРЧОСТІ

*Змістовий модуль 1. НАУКА ТА ТВОРЧІСТЬ У ЦАРИНІ
ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ*

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти ОНП Філософія**

ОДЕСА, 2023 р.

УДК: 1+167/168

Затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Рецензенти:

Доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, біоетики та іноземних мов Одеського національного медичного університету

Володимир Ханжи

Доктор філософських наук, професор кафедри філософії, політології та права Одеської державної академії будівництва і архітектури

Ірина Кадієвська

Петінова О. Б. *Методологічні аспекти наукового пошуку і творчості. Змістовий модуль 1. Наука і творчість у царині філософського осмислення: методичні рекомендації для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. – Одеса, 2023. – 34 с.*

Сучасна наука досліджує не лише конкретні проблеми своєї галузі знання, але й звертається до методологічних та філософських проблем, прагне зрозуміти природу самої пізнавальної діяльності та форм наукового знання, що є необхідним для усвідомлення перспектив розвитку науки, до якої належить вчений, вміння виокремлювати інтегральні проблеми в системі інших галузей знань, розуміння можливостей розвитку методологічного та понятійного апарату у зв'язку з сучасними підходами.

Методичні рекомендації призначені для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 033 Філософія. Вміщують матеріал щодо специфіки дисципліни, особливостей опрацювання теоретичного курсу, літературних джерел, виконання індивідуальних і самостійних завдань, підготовки до практичних занять, містять список літератури, тощо.

ЗМІСТ

1. ВСТУП. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ.....	8
3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ <i>Змістовий модуль 1. НАУКА ТА ТВОРЧІСТЬ У ЦАРИНІ ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ.....</i>	9
4. ТЕМИ ЛЕКЦІЙ.....	11
5. ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	12
6. ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДЗ.....	19
7. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	20
8. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ.....	28
9. ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ.....	30
10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.....	33

1. ВСТУП. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

В умовах зростання динаміки сучасного суспільного життя, глибоких змін в його структурі, невизначеності й альтернативності історичного розвитку, процесах глобалізації, особлива увага при підготовці здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти має приділятися проблемі світоглядної орієнтації людей, усвідомленню ними свого місця та ролі у суспільстві, розвитку й обґрунтування культури людства, пошуку цілей та смислів соціальної активності, відповідальності за результати своєї діяльності. Освітній компонент «Методологічні аспекти наукового пошуку та творчості» спрямований на дослідження феномену науки в історичному розгортанні всіх його соціокультурних вимірів, адже своїми ідейними коренями вона сягає глибин багатовікової рефлексії над одвічним питанням про те, чим може і повинна стати наука для людства.

Найменування показників	Галузь знань, ОНП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	Статус дисципліни: Обов'язкова	
Модулів – 1	Спеціальність 033 Філософія	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – тези, доповідь на конференції		Семестр	
Загальна кількість годин – 120		1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1, 6 самостійної роботи студента – 4	Рівень вищої освіти: Третій (освітньо-науковий) Ступінь освіти: Доктор філософії (PhD)	Лекції	
		16 год.	6
		Практичні, семінарські	
		16 год.	6
		Лабораторні	
		0 год.	0 год.
		Самостійна робота	
		78 год.	98 год.
Індивідуальні завдання:			
10 год.	10 год.		
Вид контролю: екзамен			

Метою навчальної дисципліни «Методологічні аспекти наукового пошуку і творчості» є забезпечення глибокого засвоєння аспірантами специфіки філософського осягнення дійсності, збагачення світоглядно-методологічної культури, сучасного наукового способу мислення, розширення світоглядних меж. Курс орієнтований на аналіз основних світоглядних і

методологічних проблем, які виникають у науці на сучасному етапі її розвитку, отримання уявлення про тенденції історичного розвитку науки у вимірі філософії, спрямований на розгляд методологічних аспектів наукового пошуку і творчості та ознайомлення з сучасними інструментами та технологіями пошуку, оброблення та аналізу наукової інформації.

Передумови для вивчення дисципліни: Дисципліна базується на знаннях з ОК гуманітарного, природничо-наукового, технічного змісту, що отримані під час навчання на ОПП першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнях вищої освіти.

Очікувані програмні результати навчання:

ПРН 01. Мати передові концептуальні та методологічні знання з філософії і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з філософії, отримання нових знань та здійснення інновацій;

ПРН 03. Ефективно застосовувати у фаховій діяльності знання основних положень теоретичної і практичної філософії, історії світової та вітчизняної філософської думки, а також основних напрямів та провідних тенденцій у сучасній світовій філософії;

ПРН 04. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, прикладних досліджень, наявні літературні дані; аналізувати досліджувану проблему з урахуванням широкого інтелектуального та соціокультурного контекстів;

ПРН 05. Планувати і виконувати теоретичні дослідження з філософії та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми;

ПРН 06. Глибоко розуміти загальні принципи та методи філософських наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері філософії та у викладацькій практиці;

ПРН 07. Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, зокрема, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та складної структури, спеціалізовані бази даних та інформаційні системи;

ПРН 08. Розробляти та реалізовувати наукові та інноваційні проєкти, які дають можливість створити нове цілісне знання та професійну практику і розв'язувати значущі наукові проблеми філософії з врахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів.

Очікувані результати вивчення дисципліни:

Знати:

- зміст філософських проблем науки у систематизованій формі;
- основні тенденції та напрями історичного розвитку науки;
- структуру і функції сучасного наукового знання і тенденції його історичного розвитку;
- глобальні тенденції зміни наукової картини світу;
- світоглядні, методологічні та інші філософські основи сучасного наукового знання; сучасні протиріччя у науці;
- особливості застосування в наукових дослідженнях програмних засобів, мережних та хмарних сервісів.

Уміти:

- на основі ґрунтовного, фундаментального знання курсу орієнтуватись в специфіці філософського осягнення дійсності;
- формувати свою власну позицію, застосовувати набуті знання при аналізі нагальних проблем філософії науки;
- диференціювати, інтегрувати та уніфікувати знання та застосувати філософські принципи та методи в процесі наукових досліджень;
- обґрунтовувати, доводити свою точку зору у запропонованих проблемних ситуаціях;
- передбачувати та аналізувати з етичної точки зору наслідки наукової діяльності, обґрунтовувати і відстоювати пріоритет етичних цінностей;
- використовувати статистичні методи обробки експериментальних даних у проведенні наукового дослідження;
- застосовувати ІКТ, мережні та хмарні сервіси в науково-дослідній роботі та викладацькій діяльності;
- оформлювати, презентувати результати своєї науково-дослідної роботи засобами сучасних веб-технологій за допомогою онлайн сервісів.

Навчальна дисципліна формує міждисциплінарні взаємозв'язки з іншими дисциплінами ОНП, такими як «Сучасний філософський дискурс», «Поліфонія сучасного філософського знання: діалог на зламі тисячоліть», «Управління науковими проектами та нормативно-правова база наукових досліджень», «Методологія педагогічної діяльності та специфіка викладання філософських дисциплін» та іншими.

Інтегральна компетентність: Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері філософії, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Загальні компетентності (ЗК):

- ЗК 01. Здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- ЗК 02. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми;
- ЗК 04. Здатність розробляти проєкти та управляти ними;
- ЗК 05. Здатність розв'язувати комплексні проблеми філософії на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

Спеціальні компетентності (СК):

- СК 01. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у філософії та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей;
- СК 03. Здатність застосовувати методи філософського і міждисциплінарного дослідження, виявляти їх евристичні можливості та межі, використовувати релевантний дослідницький інструментарій;
- СК 05. Здатність аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати міждисциплінарних наукових досліджень у сфері філософії, оцінювати сучасний стан і тенденції розвитку філософії;
- СК 06. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері філософії, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
МОДУЛЬ												
МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАУКОВОГО ПОШУКУ І ТВОРЧОСТІ												
<i>Змістовий модуль 1.</i>												
НАУКА ТА ТВОРЧІСТЬ У ЦАРИНІ ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ												
Тема 1. Наука та творчість в культурі сучасної цивілізації	17	2	2			13	17	1				16
Тема 2. Філософія науки як інтегративне знання та методологія пізнання	19	4	2			13	19	2	1			16
Тема 3. Методологія та методи наукового пізнання та творчості	17	2	2			13	17	1	1			17
Підсумкова тестова робота	2		2				2					
Разом за змістовим модулем 1	55	8	8			39	55	4	2			49
<i>Змістовий модуль 2.</i>												
СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ І ТЕХНОЛОГІЇ ПОШУКУ, ОБРОБЛЕННЯ ТА АНАЛІЗУ НАУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ												
Тема 4. ІКТ у наукових дослідженнях	17	2	2			13	17		1			16
Тема 5. Мережні та хмарні сервіси в науково-дослідній роботі	19	2	2			13	19	1	2			16
Тема 6. Статистичні методи обробки експериментальних даних	17	4	2			13	17					17
Підсумкова тестова робота	2		2				2	1	1			
Разом за змістовим модулем 2	55	8	8			39	55	2	4			49
ІНДЗ	10					10	10				10	
Усього годин	120	16	16			10	78	120	6	6	10	98

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. НАУКА ТА ТВОРЧІСТЬ У ЦАРИНІ ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ

Тема 1. Наука та творчість в культурі сучасної цивілізації

Феномен та поняття науки. Наука як багатогранне явище. Поняття синхронного та діахронного аналізу структурних уявлень науки. Наука як специфічний вид знання. Наука як особлива пізнавальна діяльність. Наука як специфічний соціальний інститут. Наука як особлива підсистема культури. Наука як основа інноваційної системи сучасного суспільства. Наука як особлива форма життя. Суттєві ознаки науки. Функції наукового знання. Проблема класифікації наук. Історичні етапи розвитку науки через призму філософської рефлексії. Наукове пізнання як відносно самостійна, цілеспрямована пізнавальна діяльність та її компоненти. Основні етапи розвитку науки. Культура античного поліса і становлення перших форм теоретичної науки. Антична логіка і математика. Розвиток науки в епоху Середньовіччя та Відродження. Наукова революція XVI—XVII ст. та її вплив на розвиток філософії. Загальна характеристика розвитку науки кінця XIX ст. – початку XX ст. Особливості класичної науки.

Розвиток науки на Одещині. Меморіальний будинок-музей академіка В. Філатова. Музей науки в Одеському національному медичному університеті.

Феномен творчості. Творчість як найбільш адекватна форма людського існування. Головні концепції творчості в історії філософії. Передумови та онтологічний сенс творчості. Етапи і структура творчого процесу. Особливості творчої думки. Мислення і матеріально-предметна діяльність. Дотепність. Мислення, свідомість та несвідоме у творчості. Творчий ерос і архітектонічний інстинкт. Натхнення. Творча воля. Талант і хист як соціокультурний феномен. Творча інтуїція. Інсайт. Еволюція і творчість, детермінізм і свобода. Проблема детермінантів творчості. Творчість, свобода, об'єктивація і комунікація. "Трагедія" творчості. Творчий задум та його здійснення. Евристика. Розвиток творчих здібностей людини. Спеціальні методики творчої діяльності. Творчість як найвища форма активності людини.

Тема 2. Філософія науки як інтегративне знання та методологія пізнання

Філософія науки як нова галузь філософського знання. Філософія науки як інтегративне знання та розділ філософії. Завдання філософії науки, основні підходи в розумінні проблематики. Філософія науки як методологія пізнання. Історичні коріння взаємозв'язку філософії та науки. Погляди на взаємовідношення науки і філософії. Концепції. Концепція тотожності

філософії і науки. Трансценденталістська концепція. Антиінтеракціоністська концепція. Позитивістські концепції. Перший позитивізм. Махізм. Неопозитивізм. Постпозитивізм. Проблема росту знань у К. Поппера. Концепція розвитку знань Т. Куна. Науково-дослідна програма І. Лакатоса. Методологічний анархізм П. Фейєрабенда. Еволюційна модель С. Тулміна. Концепції методів наукового пізнання в неокантіанстві. Марбургська та баденська школа. Методологічні концепції прагматизму. Радикальний емпіризм У. Джемса. Феноменологія. Принцип «Епохе». Феноменологія як філософський напрям. Метод «феноменологічної редукції». Виникнення різноманітних інтерпретацій феноменології та протистояння двох основних її варіантів - вчення Е. Гуссерля і теорії його учня М. Хайдеггера. Герменевтичне коло. Діалектична концепція співвідношення філософії та науки. Види філософських підстав науки: онтологічні, гносеологічні, аксіологічні (ціннісні), соціокультурні. Ідеологія науки. Філософсько-методологічні проблеми раціоналізму та творчості. Науковий опис. Види опису в науці. Принцип додатковості опису. Пояснення в структурі наукової творчості. Види наукових пояснень. Пояснення і обґрунтування знань. Пояснення і передбачення.

Тема 3. Методологія та методи наукового пізнання та творчості

Поняття методології як системи певних способів і заходів, які застосовуються в тій чи іншій сфері діяльності з метою пізнання та як учення про цю систему, спільну теорію методу, теорію в дії. Методологія науки як філософська дисципліна про генезис, будову і функціонування наукового знання, його трансформацію в пізнавальний інструментарій, тобто в науковий метод. Філософське осмислення світу як передумова наукового пізнання. Функції філософії у науковому пізнанні. Діалектичний та метафізичний методи мислення. Проблема методу пізнання. Класифікація методів. Загальнонаукові методи. Конкретно-наукові методи. Дисциплінарні та міждисциплінарні методи. Методи емпіричного дослідження (спостереження, вимірювання, експеримент, моделювання); методи теоретичного дослідження (аксіоматичний, гіпотетико-дедуктивний, метод сходження від абстрактного до конкретного та єдності логічного й історичного); загально-логічні методи (аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування, узагальнення). Системний підхід у науковому пізнанні. Теорія систематики. Основні методологічні принципи системного підходу. Синергетика як нова стратегія наукового пошуку. Глобальний еволюціонізм і сучасна наукова картина світу. Проблема позанаукового знання. Езотеричне знання, астрологія, тексти Священних писань. Ненаукові способи пошуку істини. Проблема взаємодії науки і релігії. «Етос науки» як сукупність сталих, загальноприйнятих у науковому товаристві установок, вимог, ціннісних орієнтирів, моральних імперативів (Р. Мертон). Соціальна відповідальність вченого. Учителі і учні у науці, наукова школа. Морально-етичні проблеми авторства та співавторства. Патріотична позиція вченого.

4. ТЕМИ ЛЕКЦІЙ

Тема 1. Наука та творчість в культурі сучасної цивілізації. Феномен та поняття науки. Суттєві ознаки науки. Функції наукового знання. Проблема класифікації наук. Історичні етапи розвитку науки через призму філософської рефлексії. Передумови виникнення науки та основні етапи її розвитку. Основні етапи розвитку науки. Культура античного поліса і становлення перших форм теоретичної науки. Антична логіка і математика. Розвиток науки в епоху Середньовіччя та Відродження. Наукова революція XVI—XVII ст. та її вплив на розвиток філософії. Загальна характеристика розвитку науки кінця XIX ст. – початку XX ст. Особливості класичної науки. Постнекласична наука як прояв постмодерну.

Тема 2. Філософія науки як інтегративне знання та методологія пізнання. Філософія науки як нова галузь філософського знання. Завдання філософії науки, основні підходи в розумінні проблематики. Концепція тотожності філософії і науки. Трансценденталістська концепція. Антиінтеракціоністська концепція. Позитивістські концепції. Концепції методів наукового пізнання в неокантіанстві. Марбургська та баденська школа. Методологічні концепції прагматизму. Радикальний емпіризм У. Джемса. Феноменологія. Принцип «Епохе». Герменевтика як метод філософії. Діалектична концепція співвідношення філософії та науки. Види філософських підстав науки: онтологічні, гносеологічні, аксіологічні (ціннісні), соціокультурні. Ідеологія науки. Філософсько-методологічні проблеми раціоналізму та творчості. Науковий опис. Види опису в науці.

Тема 3. Методологія та методи наукового пізнання та творчості. Поняття методології. Багаторівнева концепція методологічної теорії. Діалектичний та метафізичний методи мислення. Проблема методу пізнання. Класифікація методів. Методи емпіричного дослідження. Методи теоретичного дослідження. Загально-логічні методи. Термінологічний метод. Метод моделювання як спосіб репрезентації й узгодження концептуальних інтерпретацій предмета. Алгоритм системного підходу в рамках параметричної загальної теорії систем. Системний аналіз. Метод моделювання як спосіб репрезентації і узгодження безлічі концептуальних інтерпретацій предмета на основі системного підходу. Системний підхід у науковому пізнанні.

5. ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ

Тема	Форма організації на занятті	Обов'язкове практичне завдання	Термін виконання
Змістовий модуль 1.			
НАУКА ТА ТВОРЧІСТЬ У ЦАРИНІ ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ			
<p>Тема 1. Наука та творчість в культурі сучасної цивілізації <i>Форма: Семінар з виступами аспірантів</i></p>	<p>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком ключових питань теми</p>	<p>1. Усне обговорення питань (аналітичні коментарі з доповненнями): 1) Феномен та поняття науки. Наука як багатогранне явище. Поняття синхронного та діахронного аналізу структурних уявлень науки; Функції наукового знання. Проблема класифікації наук. Історичні етапи розвитку науки через призму філософської рефлексії. 2) Наукове пізнання як відносно самостійна, цілеспрямована пізнавальна діяльність та її компоненти. 3) Феномен творчості. Творчість як найбільш адекватна форма людського існування. Головні концепції творчості в історії філософії.</p> <p>2. Індивідуальні виступи аспірантів. Усна аналітична доповідь – до 5 хвилин. (кожен заздалегідь обрає 2 теми, по 1й з кожного блоку)</p> <p style="text-align: center;"><i>Блок 1.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Передумови виникнення науки та основні етапи її розвитку. Донаукове знання (стихійно-емпіричне, буденне пізнання): основні риси та засоби пізнання. 2. Культура античного поліса і становлення перших форм теоретичної науки. Антична логіка і математика. 3. Розвиток науки в епоху Середньовіччя та Відродження. 4. Наукова революція XVI—XVII ст. та її вплив на розвиток філософії. 5. Індивідуалістична і суспільна (тотальна) теорія суб'єкта. 6. Метод індукції Ф. Бекона. Механістичний світогляд Т. Гоббса. 7. Механістична картина світу та її 	<p>На практичному занятті</p>

		<p>характеристики.</p> <p>8. Загальна характеристика розвитку науки кінця XIX ст. – початку XX ст. Особливості класичної науки.</p> <p>9. Революція в природознавстві в кінці XIX — початку XX ст. і формування неklasичної науки.</p> <p>10. Постнеklasична наука як прояв постмодерну.</p> <p align="center"><i>Блок 2.</i></p> <p>1. Мислення, свідомість та несвідоме у творчості.</p> <p>2. Творчий ерос і архітектонічний інстинкт. Натхнення.</p> <p>3. Творча воля. Талант і хист як соціокультурний феномен.</p> <p>4. Творча інтуїція. Інсайт.</p> <p>5. Еволюція і творчість, детермінізм і свобода.</p> <p>6. Проблема детермінантів творчості.</p> <p>7. Творчість, свобода, об'єктивація і комунікація.</p> <p>8. "Трагедія" творчості. Творчий задум та його здійснення. Евристика. Розвиток творчих здібностей людини.</p> <p>9. Спеціальні методики творчої діяльності.</p> <p>10. Творчість як найвища форма активності людини.</p>	
<p>Тема 2. Методологія та методи наукового пізнання та творчості <i>Форма:</i> <i>Комбіноване семінарське заняття</i></p>	<p>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком ключових питань теми</p>	<p>1. <i>Усне обговорення питань (аналітичні коментарі з доповненнями):</i></p> <p>1. Філософія науки як нова галузь філософського знання. Завдання філософії науки, основні підходи в розумінні проблематики.</p> <p>2. Погляди на взаємовідношення науки і філософії. Концепції. Концепція тотожності філософії і науки. Трансценденталістська концепція. Антиінтеракціоністська концепція.</p> <p>3. Феноменологія.</p> <p>4. Герменевтика як метод філософії.</p> <p>5. Діалектична концепція співвідношення філософії та науки. Види філософських підстав науки:</p>	<p>На практичному занятті</p>

		<p>онтологічні, гносеологічні, аксіологічні (ціннісні), соціокультурні. Ідеологія науки.</p> <p>6. Філософсько-методологічні проблеми раціоналізму та творчості. Науковий опис. Види опису в науці. Принцип додатковості опису. Пояснення в структурі наукової творчості. Види наукових пояснень. Пояснення і обґрунтування знань. Пояснення і передбачення.</p> <p>2. Робота в парах. Обговорення провідних положень методу та виступи з обґрунтуванням доцільності застосування методу в конкретних наукових дослідженнях. Дискусія. (Виступи готуються заздалегідь)</p> <p>Пара 1. Феноменологія. Принцип «Епохе». Феноменологія як філософський напрям, що прагне звільнити філософську свідомість від натуралістичних установок, досягти своєї області філософського знання - рефлексії свідомості про свої актах, виявити початкові основи пізнання людського існування і культури. Феноменологія як вчення про феномени, тобто про явища. Двоїстість поняття "явище": процес становлення та результат становлення. Е. Гуссерль. Феноменологія як нова наукова філософія про феномени свідомості як про чисті сутності, що утворюють світ ідеального буття, про самоочевидні логічні принципи, що дають можливість очистити свідомість від емпіричного змісту у всій його приватній конкретиці. Метод «феноменологічної редукції». Редукція як зведення вищих явищ до нижчих. Феноменологічний метод як виявлення і опис поля, горизонти якого не містять в собі прихованих, не проявлених як значень сутностей. Еволюційна феноменологія та сутнісні моменти її буття. Виникнення різноманітних інтерпретацій</p>	
--	--	--	--

феноменології та протистояння двох основних її варіантів - вчення Е. Гуссерля і теорії його учня М. Хайдеггера. Застосування феноменологічного методу в різних науках. Вплив феноменології на екзистенціалізм, персоналізм, герменевтику та інші філософські течії.

Пара 2. Герменевтика як мистецтво і теорія тлумачення, яка має за мету виявити суть тексту, виходячи з його об'єктивних (значення слів та їх історично обумовлені варіації) та суб'єктивних (наміри авторів) основ. Герменевтика в період еллінізму в зв'язку з інтерпретацією та дослідженням класичних текстів (Гомера), її розвиток в середньовіччі та епоху Відродження. «Вільна» герменевтика» XIX ст., Ф. Шлейермахер. Герменевтика як специфічний метод наук про духа (В. Дільтей). Герменевтика у рамках Франкфуртської школи (Ю.Хабермас та ін.) як «критика ідеології», що повинна розкрити на аналізі мови «засіб панування та соціальної влади», сприяючи «виправданню відношень організованого насильства». Герменевтика як засіб консолідації різних течій філософії. Герменевтичне коло.

3. *Індивідуальні аналітичні повідомлення до 5 хвилин*

Теми повідомлень (обрати 1):

1. Позитивістські концепції. Перший позитивізм. Махізм. Неопозитивізм. Постпозитивізм.
2. Проблема росту знань у К. Поппера.
3. Концепція розвитку знань Т. Куна.
4. Науково-дослідна програма І. Лакатоса.
5. Методологічний анархізм П. Фейерабенда.
6. Еволюційна модель С. Тулміна.
7. Концепції методів наукового пізнання в неокантіанстві.

		<p>8. Марбургська та баденська школа. 9. Методологічні концепції прагматизму. 10. Радикальний емпіризм У. Джемса.</p>	
<p>Тема 3. Філософія науки як інтегративне знання та методологія пізнання <i>Форма: Комбіноване семінарське заняття</i></p>	<p>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком ключових питань теми</p>	<p>1. Усне обговорення питань (аналітичні коментарі з доповненнями):</p> <p>1. Поняття методології. Філософія та методологія науки як філософська дисципліна. Багаторівнева концепція методологічної теорії.</p> <p>2. Діалектичний та метафізичний методи мислення. Діалектика як розуміння світу і спосіб мислення. Діалектичний метод та його принципи – об'єктивність, конкретність, детермінізм, “роздвоєння єдиного” (принцип суперечності). Закони діалектики у науковому пошуку та творчості. Категорії діалектики.</p> <p>3. Метафізичний метод пізнання. Софістика, еклектика, негативна діалектика.</p> <p>4. Класифікація методів. Загальнонаукові методи. Конкретно-наукові методи. Дисциплінарні та міждисциплінарні методи. Методи емпіричного дослідження (спостереження, вимірювання, експеримент, моделювання); методи теоретичного дослідження (аксіоматичний, гіпотетико-дедуктивний, метод сходження від абстрактного до конкретного та єдності логічного й історичного); загально-логічні методи (аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування, узагальнення).</p> <p>5. Проблема позанаукового знання. Езотеричне знання, астрологія, тексти Священних писань. Ненаукові способи пошуку істини.</p> <p>2. Вирішення практичних завдань. Описати конкретні приклади, де, для чого і як саме можна використати методологію в своєму дисертаційному дослідженні;</p>	<p>На практичному занятті</p>

Знайти приклади використання методів у наукових розвідках інших науковців.

- Принцип відповідності як визнання спадкоємності наукових теорій і принцип додатковості як умови правомірності та рівноправності різних наукових описів та концептуальних інтерпретацій об'єкта.
- Принципи діалектики, детермінізму, ізоморфізму, інформаційності.
- Принцип єдності процесів сходження від конкретного до абстрактного, і потім сходження від абстрактного до нового конкретного
- Метод історизму й історичних паралелей;
- Методи соціального спостереження, прикладний соціологічний аналіз, вивчення документів.
- Експлікація як рефлексія.
- Термінологічний метод.
- Метод моделювання як спосіб репрезентації й узгодження концептуальних інтерпретацій предмета.
- Алгоритм системного підходу в рамках параметричної загальної теорії систем.
- Системний аналіз.
- Метод моделювання як спосіб репрезентації і узгодження безлічі концептуальних інтерпретацій предмета на основі системного підходу.
- Метод співвіднесення з цінностями, ідеальних типів (за М. Вебером), перетворення засобів у мету.
- Соціально-філософське передбачення.

3. Темі індивідуальних повідомлень
(вибрати 1)

1. Системний підхід у науковому пізнанні. Школа І. Пригожина. Теорія систематики. Типи систем.

		<p>Основні методологічні принципи системного підходу.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Синергетика як нова стратегія наукового пошуку. Тезаурос, детектор, селектор, біфуркація. Методологічні ідеї синергетичного підходу. 3. Глобальний еволюціонізм і сучасна наукова картина світу. 4. Проблема взаємодії науки і релігії. 5. Осмислення взаємозв'язків наукових і соціальних цінностей як умова сучасного розвитку науки. 6. «Етос науки» як сукупність сталих, загальноприйнятих у науковому товаристві установок, вимог, ціннісних орієнтирів, моральних імперативів (Р. Мертон). 7. Роль загальнонаукових форм і засобів пізнання в оптимізації соціальної практики. <p>4. Практикум. Робота з сайтом університету. Ознайомлення з документами з питань академічної доброчесності. Мораль та етичні норми діяльності в науці. Ставлення вченого до пошуку істини і природа наукових помилок. Особисті інтереси науковця, корпоративні та суспільні інтереси. Соціальна відповідальність вченого. Учитель і учень у науці, наукова школа. Морально-етичні проблеми авторства та співавторства. Патріотична позиція вченого.</p>	
<p>Підсумкове заняття за ЗМ 1.</p>		<p>Написання підсумкової тестової роботи за ЗМ 1.</p>	<p>На практичному занятті</p>

6. ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДЗ

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

Підготувати тези, виступити на конференції (рекомендована конференція – щорічна кафедральна Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Південноукраїнські наукові студії», однак можна обрати й інші варіанти).

№ з/п	Тематика	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	Тези, доповідь на конференції (у відповідності до теми дисертаційного дослідження з врахуванням індивідуальної освітньої траєкторії здобувача).		
	Разом	10	10

ЗДОБУВАЧ ПРИ ВИКОНАННІ ІНДЗ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ, НЕ ДОПУСКАТИ АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання (відповідно до ст. 69 Закону України «Про вищу освіту»).

Види академічного плагіату:

- копіювання;
- перефразування;
- компіляція;
- використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;
- подання як власних робіт (тез, аналітичних звітів, письмових робіт, есеїв тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

Тези (від гр. thesis – положення, твердження) – це коротко, точно, послідовно сформульовані ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці. Вони містять матеріали, положення, категорії, які автор вперше вводить у науковий обіг.

Структура тез наступна: *вступна, основна, заключна частина.*

У **вступній** частині відображується актуальність, важливість обраної теми, визначається об'єкт, предмет дослідження, виділяється проблема, мета, завдання, які ставить здобувач перед собою для досягнення поставленої мети. В **основній** частині тез досліджуються основні підходи до вирішення даної

проблеми, виділяються нові цікаві ідеї, може пропонуватися авторський варіант вирішення заявленої проблеми на основі проаналізованого матеріалу, тощо. У **заключній** частині робляться висновки за підсумками розглянутого матеріалу, показуються перспективи в дослідженні цієї проблеми. Список літератури оформляється в кінці тез. У список літератури включаються тільки ті джерела, на які є посилання в тексті тез, зазвичай, від трьох до п'яти джерел.

7. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЮ НАУКА ТА ТВОРЧІСТЬ У ЦАРИНІ ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ

1 ВАРІАНТ

1. *Філософія науки – розділ філософії, предметом якого є цілісний і ціннісний розгляд*
  - 1) науки як специфічної сфери людської діяльності в усіх її проявах;
  - 2) науки як філософії;
  - 3) філософії як науки.

2. *Філософія науки має на меті:*
  - 1) висвітлення проблем загальної філософії;
  - 2) формування етичного світогляду;
  - 3) формування гносеологічної бази наукової діяльності.

3. *Критичний раціоналізм (К. Поппер) розглядає філософію науки*
  - 1) як практику;
  - 2) як методологію;
  - 3) універсальну філософію.

4. *А. Уайтхед*
  - 1) прагне до побудови єдиної картини світу;
  - 2) акцентує увагу на різноманітних процедурах наукового дослідження;
  - 3) розглядає соціум.

5. *Р. Карнап, М. Бунге вбачають тип філософствування у філософії науки*
  - 1) як опосередковану ланку між природничим і гуманітарним знанням;
  - 2) що базується виключно на результатах і методах науки;
  - 3) що базується на гуманітарному знанні.

6. *Ф. Франк розглядає філософію науки як*
  - 1) як метод науки;

- 2) опосередковану ланку між природничим і гуманітарним знанням;
- 3) як сферу естетики.

7. *В першій третині ХХ століття в центрі уваги знаходились такі проблеми:*

- 1) побудова цілісної наукової картини світу; дослідження співвідношення детермінізму і причинності; дослідження динамічних і статистичних закономірностей; аналіз структурних елементів наукового дослідження: співвідношення логіки та інтуїції, індукції та дедукції; аналізу і синтезу; відкриття та обґрунтування; теорії й факту.
- 2) аналіз етичних концепцій; дослідження семіотики; побудова феноменології;
- 3) аналіз логіки силогізмів; дослідження онтології й метафізики; обґрунтування теорії систем.

8. *У другій третині ХХ століття домінуюче місце посіли такі проблеми:*

- 1) аналіз емпіричного обґрунтування науки; вивчення процедур – верифікації, фальсифікації, дедуктивно-номологічного пояснення: обґрунтування парадигмальної моделі наукового знання, науково-дослідної програми, проблеми тематичного аналізу науки.
- 2) аналіз естетичного обґрунтування науки; вивчення процедур – ціннісного раціонального осмислення філософії; системної методології, феноменології;
- 3) обґрунтування філософського дослідження.

9. *Існують різні погляди на взаємовідношення науки і філософії:*

- 1) Феноменологічна концепція; системна концепція; марксистська концепція; гуманітарна концепція;
- 2) Семіотична концепція; філософська концепція; економічна концепція;
- 3) Трансценденталістська концепція; антиінтераціоналістська концепція; позитивістська концепція; діалектична концепція.

10. *Основні ідеї першого позитивізму можна звести до таких тверджень:*

- 1) усе наше знання потребує процедури перевірки за допомогою досвіду і кожна наука сама собі є філософією; справжня наука не виходить за сферу фактів; немає меж науковому пізнанню, наука всемогутня; наукою про суспільство є соціологія; розвиток науки, техніки, а також соціології є запорукою суспільного прогресу;
- 2) усе наше знання потребує процедур системного аналізу.

11. *Основні ідеї махізму:*

- 1) в основі філософії повинен лежати критичний досвід; емпіріокритицизм виступає із суб'єктивно-ідеалістичних позицій: усі предмети, явища навколишнього світу постають перед людиною у вигляді «комплексу відчуттів»; вивчення навколишнього світу можливе тільки як дослідження

людських відчуттів через досвід, тобто на практиці; філософія повинна стати достовірною наукою про відчуття людини, перекласти абстрактні наукові поняття на мову відчуттів;

2) в основі філософії повинна лежати діалектика; вивчення навколишнього світу можливе тільки як дослідження розуму; філософія повинна стати семіотикою.

12. Представники: члени «Віденського гуртка»

1) К. Маркс, М. Мамардашвили, А. Уйомов;

2) О. Конт, Е. Мах;

3) М. Шлік, Р. Карнап, О. Нейрат, Г. Рейхенбах.

13. Основні ідеї неопозитивізму:

1) філософія повинна мати справу насамперед з логічним аналізом мови науки — головним засобом, завдяки якому людина позитивно (достовірно) сприймає навколишній світ; логічний аналіз мови — це аналіз тексту, знаків, понять, зв'язків внутрішньознакових систем, семантики (змісту) знаків (у цьому неопозитивізм близький до герменевтики); основний принцип неопозитивізму — принцип верифікації — порівняння положень науки з досвідом;

2) філософія повинна мати справу з естетикою й аксіологією; аналіз соціуму — предмет філософії науки.

14. Основні проблеми постпозитивізму:

1) вивчення аксіології; етики; естетики;

2) розгляд логіки;

3) звернення до історії науки, вивчення динаміки розвитку наукового знання, його суперечностей; аналіз соціокультурних факторів виникнення і розвитку науки; розгляд філософії як одного із важливих факторів наукового дослідження; аналіз механізмів розвитку наукового знання; висунення принципу фальсифікації замість верифікації.

15. Основні ідеї постпозитивізму були викладені в роботах

1) К. Поппера, Т. Куна, І. Лакатоса, П. Фейєрабенда, Ст. Тулміна;

2) М. Шліка, Р. Карнапа, О. Нейрата, Г. Рейхенбаха.

16. Представники неопозитивізму:

1) Т. Кун, К. Поппер;

2) Б. Расел, Л. Вітгенштейн.

17. Головне, що об'єднувало представників неопозитивізму:

1) вони вбачали основне завдання філософії в діяльності з аналізу мовних форм знання;

2) вони намагались перекласти абстрактні наукові поняття на мову відчуттів.

18. *К. Поппер визнавав провідну роль у пізнанні:*

- 1) фактів, емпіричних даних;
- 2) теоретичних утворень – гіпотез, теорій.

19. *К. Поппер вважав, що:*

- 1) можливість заперечення (фальсифікації) є принциповою відмінністю наукового знання від ненаукового;
- 2) можливість верифікації є принциповою відмінністю наукового знання від ненаукового.

20. *Принцип:*

- 1) фальсифікації
- 2) верифікації

є певною установкою на критичний аналіз змісту наукового знання; необхідність постійного критичного перегляду всіх його досягнень.

21. *За допомогою поняття парадигма як дисциплінарної матриці, що дає змогу класифікувати стадії історії науки, ініціював осмислення науки та філософської теорії як сукупності знань:*

- 1) І. Лакатос;
- 2) Т. Кун.

22. *Імре Лакатос запропонував концепцію:*

- 1) «дослідних програм»;
- 2) наукових революцій.

23. *П. Фейєрабенд:*

- 1) виступав проти «анархічної епістемології»;
- 2) виступав проти універсальних принципів і норм у науці та став автором «анархічної епістемології».

24. *Основні ідеї неокантіанства:*

- 1) пізнання є справою конкретних «позитивних наук»; філософія «як метафізика» не потрібна; філософія повинна займатися методологічними проблемами, бути логікою науки, досліджувати сам процес наукового пізнання; основою наукового пізнання є конструктивна діяльність розуму;
- 2) пізнання не є справою конкретних «позитивних наук»; філософія «як метафізика» потрібна завжди; філософія не повинна займатися методологічними проблемами, бути логікою науки, досліджувати сам процес наукового пізнання; основою наукового пізнання є факти.

25. *У рамках неокантіанства сформувались дві наукові школи:*

- 1) марбурзька школа і баденська школа;

2) історична та еволюційна.

26. *Марбургська школа особливу увагу приділяла:*

- 1) психологічному тлумаченню філософії І. Канта, стверджуючи пріоритет «практичного» розуму та обґрунтовуючи трансцендентальну природу цінностей;
- 2) вивченню логічних основ філософії Канта, відстоюючи первинність «теоретичного» розуму над «практичним».

27. *Основоположник американського прагматизму:*

- 1) Ч. С. Пірс;
- 2) П. Наторп.

28. *Представником радикального емпіризму вважається:*

- 1) американський філософ і психолог У. Джемс;
- 2) американський філософ-логік Ч. Пірс.

29. *Засновник феноменології*

- 1) Р. Рорті;
- 2) К. Гуссерль.

30. *Головна герменевтична задача:*

- 1) розуміння тексту, яке базується на інтерпретації, що є процесом проникнення в глибину змістовної структури тексту;
- 2) структурний аналіз тексту культури.

2 ВАРІАНТ

1. *Усвідомлення обмеженості критеріїв науковості призвело до формування .... парадигмального критерію.*

- 1) Т. Куном;
- 2) І. Кантом;
- 3) К. Поппером.

2. *Імре Лакатос запропонував концепцію:*

- 1) «дослідних програм»;
- 2) «анархічної епістемології».

3. *П. Фейєрабенд:*

- 1) виступав проти універсальних принципів і норм у науці та став автором «анархічної епістемології»;
- 2) став автором особистісного знання.

4. *Баденська школа основну увагу приділяла:*

- 1) психологічному тлумаченню філософії І. Канта, стверджуючи

пріоритет «практичного» розуму та обґрунтовуючи трансцендентальну природу цінностей;

2) вивченню логічних основ філософії Канта, відстоюючи первинність «теоретичного» розуму над «практичним».

5. *Сучасна наука складається з різних галузей знань:*

1) природниче знання; суспільствознавство (гуманітарні і соціальні науки); науки про саме пізнання (логіка, гносеологія, епістемологія); технічне;

2) філософія, етика, естетика, логіка, математика.

6. *За відношенням до практики науки поділяються на:*

1) теоретичні й практичні;

2) фундаментальні й прикладні.

7. *Домінує лінійний і об'єктивний стиль мислення, бажання пізнати об'єкт сам по собі, безвідносно до умов його пізнання суб'єктом, реальність підпорядкована універсальним законам. Це:*

1) класична наука;

2) некласична наука;

3) постнекласична наука.

8. *Базується на принципах нової раціональності – нерівноважності, несталості, становлення, досліджує відкриті, складні системи, здатні до самоорганізації, враховує співвідношення характеру отриманих знань про об'єкт не тільки з особливостями засобів і операцій діяльності суб'єкта пізнання, а і з її ціннісними і цільовими структурами. Це -*

1) класична наука;

2) некласична наука;

3) постнекласична наука.

9. *Її виникнення пов'язано з розробкою релятивістської та квантової теорії, що дозволяє характеризувати корпускулярні або хвильові властивості мікроб'єктів, робить акцент на незворотності природних процесів, відкидає об'єктивізм класичної науки, уявлення про реальність, яка не залежить від засобів пізнання і суб'єктивного фактора. Це -*

1) класична наука;

2) некласична наука;

3) постнекласична наука.

10. *Природа розумілась як проста машина, частини якої підпорядковані жорсткій детермінації. Яка це картина світу?*

1) квантово-релятивістська;

2) механістична.

11. Філософія науки – розділ філософії, предметом якого є цілісний і ціннісний розгляд

- 1) науки як специфічної сфери людської діяльності в усіх її проявах;
- 2) науки як філософії;
- 3) філософії як науки.

12. Критичний раціоналізм (К. Поппер) розглядає філософію науки:

- 1) як практику;
- 2) як методологію;
- 3) універсальну філософію.

13. Наукові дослідження у квантовій фізиці виявили обмеженість спрощеного підходу до побудови теорії як простого індуктивного узагальнення досвіду. Це сталося у періоді розвитку науки:

- 1) класичному;
- 2) постнекласичному;
- 3) некласичному.

14. Основні ідеї першого позитивізму можна звести до таких тверджень:

- 1) усе наше знання потребує процедури перевірки за допомогою досвіду і кожна наука сама собі є філософією; справжня наука не виходить за сферу фактів; немає меж науковому пізнанню, наука всемогутня; наукою про суспільство є соціологія; розвиток науки, техніки, а також соціології є запорукою суспільного прогресу.
- 2) усе наше знання потребує процедур системного аналізу;

15. Яка методологічна установка орієнтує дослідника на свідоме врахування феномена неподільності світу на множинність елементів?

- 1) холізм;
- 2) детермінізм.

16. Для якої науки характерний методологічний плюралізм, усвідомлення обмеженості та односторонності будь якої одної методології?

- 1) класичної;
- 2) некласичної;
- 3) постнекласичної

17. Цей рівень дослідження пов'язаний із глибоким аналізом наукових фактів, проникненням у сутність явищ, формулювання його в кількісній і якісній формі, вибором принципу дії та рекомендацій щодо практичного впливу на ці явища:

- 1) теоретичний;
- 2) емпіричний.

18. Основні ідеї неопозитивізму:

- 1) філософія повинна мати справу насамперед з логічним аналізом мови науки — головним засобом, завдяки якому людина позитивно (достовірно) сприймає навколишній світ; логічний аналіз мови — це аналіз тексту, знаків, понять, зв'язків внутрішньознакових систем, семантики (змісту) знаків (у цьому неопозитивізм близький до герменевтики); основний принцип неопозитивізму — принцип верифікації — порівняння положень науки з досвідом;
- 2) філософія повинна мати справу з естетикою й аксіологією; аналіз соціуму — предмет філософії науки.

19. К. Поппер визнавав провідну роль у пізнанні:

- 1) фактів, емпіричних даних;
- 2) теоретичних утворень — гіпотез, теорій.

20. Яка концепція стверджувала, що філософія повинна відмовитись від вирішення світоглядних питань і зосередитись на життєвих проблемах, які постають перед людиною в реальному житті, та бути загальним методом вирішення цих проблем?

- 1) прагматизм;
- 2) неокантіанство;
- 3) постпозитивізм.

21. Довготривалі періоди нормальної науки перериваються короткими, але революційними періодами зміни парадигм. Це точка зору:

- 1) І. Лакатоса;
- 2) Т. Куна.

22. У будь-якій науковій дисципліні, на думку цього вченого, існують декілька альтернативних науково-дослідних програм — як метатеоретичних утворень:

- 1) Т. Куна;
- 2) І. Лакатоса;
- 3) К. Поппера.

23. Це форма наукового пізнання, яка відображає зв'язки, закономірності дійсності та спрямована на її перетворення, а також поєднує істинне знання про дійсність і суб'єктивну мету її перетворення:

- 1) ідея;
- 2) гіпотеза;
- 3) факт.

24. Це форма наукового пізнання, що є єдністю двох змістовних елементів: знання про незнання і передбачення можливості наукового відкриття:

- 1) гіпотеза;
- 2) проблема.

25. *Це певний фрагмент дійсності, певні події, результати, що належать до об'єктивної реальності:*

- 1) факт;
- 2) істина.

26. *Це форма теоретичного знання та метод розвитку наукового пізнання, за допомогою яких формується один з можливих варіантів розв'язання проблеми, істинність якої ще не встановлена і не доведена:*

- 1) істина;
- 2) гіпотеза.

27. *Це найбільш адекватна форма наукового пізнання, система достовірних, глибоких та конкретних знань про дійсність, яка має злагоджену логічну структуру і дає цілісне, синтетичне уявлення про закономірності та суттєві характеристики об'єкта:*

- 1) теорія;
- 2) гіпотеза.

28. *Цілісна система уявлень про загальні властивості та закономірності дійсності, побудована в результаті узагальнення і синтезу фундаментальних наукових понять і принципів:*

- 1) теорія;
- 2) картина світу.

29. *Це період руйнування парадигми, конкуренція між альтернативними парадигмами й утвердження нової парадигми (Т. Кун):*

- 1) наукова революція;
- 2) аномальна ситуація.

30. *Цілісна система фундаментальних, конкретно-наукових і онтологічних припущень, які зберігаються у всіх теоріях даної програми (І. Лакатос):*

- 1) «захисний пояс»;
- 2) «жорстке ядро».

8. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що розуміють під протонаукою?
2. Які основні характеристики класичної науки?
3. У чому сутність наукового методу Ньютона?

4. Які риси притаманні некласичній науці?
5. Які особливості постнекласичної науки?
6. Як співвідноситься об'єкт та суб'єкт у класичній, некласичній і постнекласичній науці?
7. Які проблеми розглядає філософія науки?
8. Які основні проблеми розглядає філософія науки сучасності?
9. Назвіть історичні типи зв'язків філософії та науки?
10. Які основні ідеї позитивізму?
11. У чому сутність концепції „верифікації”?
12. Які позитивні ідеї позитивізму ?
13. Назвіть основних представників постпозитивізму і проблемне поле їх досліджень?
14. У чому сутність прагматизму ?
15. Яка основна ідея феноменології ?
16. Що таке герменевтика?
17. Що таке наука?
18. Які основні риси наукового пізнання?
19. Чим відрізняється наукове пізнання від буденного, художнього?
20. Як розмежувати науку і ненауку?
21. За якими критеріями можна класифікувати науки?
22. Які елементи складають структуру науки?
23. Які є рівні пізнання і як вони пов'язані між собою?
24. Що таке парадигма та яка її роль в наукового пізнанні?
25. У яких формах існує наукове пізнання?
26. Які основні вимоги до гіпотези?
27. Яка роль ідеалів і норм наукового пізнання?
28. Що таке теорія і яка її структура?
29. Що таке наукова картина світу й основні етапи її розвитку?
30. Які існують моделі розвитку науки?
31. Що таке фальсифікація і які вимоги до зростання знання у концепції К. Поппера?
32. Яка роль наукової революції в концепції Т. Куна?
33. Як пояснює розвиток науки І. Лакатос?
34. У чому полягає методологічний плюралізм і анархізм П. Фейєрабенда?
35. У чому особливість концепції розвитку науки С. Тулміна?
36. Назвіть закономірності розвитку науки.
37. Що таке методологія?
38. Які функції виконує філософія в науковому пізнанні?
39. Що таке діалектика?
40. Що таке метафізика?
41. Що таке метод і яка його функція в науковому пізнанні?
42. Які є методи емпіричного дослідження?
43. Які є загальнологічні методи?
44. Які є методи побудови наукових теорій?

45. У чому особливість методу дедукції?
46. Які переваги експерименту в науковому пізнанні ?
47. Які характерні риси гіпотетико-дедуктивного методу?
48. Що таке система?
49. В яких випадках застосовується системний підхід ?
50. Які принципи системного підходу?
51. Які головні характеристики сучасної постнекласичної науки?
52. Що таке синергетика?
53. Що таке глобальний еволюціонізм і які типи еволюції він у себе включає?
54. Чи вільна наука від цінностей?
55. Чи пов'язані соціальні та наукові цінності?
56. Наскільки важлива етика науки в сучасному суспільстві?
57. Як ставиться сучасна наука до інших форм пізнання світу?

9. ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Філософія науки як нова галузь філософського знання.
2. Філософія науки як інтегративне знання та розділ філософії.
3. Завдання філософії науки, основні підходи в розумінні проблематики.
4. Філософія науки як методологія пізнання.
5. Історичні коріння взаємозв'язку філософії та науки.
6. Погляди на взаємовідношення науки і філософії.
7. Концепція тотожності філософії і науки.
8. Трансценденталістська концепція.
9. Антиінтеракціоністська концепція.
10. Позитивістська концепція.
11. Неокантіанство: концепції методів наукового пізнання.
12. Методологічні концепції прагматизму.
13. Проблеми пізнання у контексті феноменології.
14. Герменевтика.
15. Діалектична концепція співвідношення філософії і науки.
16. Види філософських підстав науки: онтологічні, гносеологічні, аксіологічні (ціннісні), соціокультурні.
17. Идеологія науки.
18. Феномен та поняття науки. Наука як багатогранне явище.
19. Поняття синхронного та діахронного аналізу структурних уявлень науки.
20. Наука як специфічний вид знання.
21. Наука як особлива пізнавальна діяльність.
22. Наука як специфічний соціальний інститут. Наука як особлива підсистема культури.
23. Наука як основа інноваційної системи сучасного суспільства.
24. Наука як особлива форма життя.
25. Суттєві ознаки науки.

26. Функції наукового знання.
27. Проблема класифікації наук.
28. Методологічний, гносеологічний і логічний підходи у вирішенні проблеми класифікації наук.
29. Фундаментальні та прикладні науки.
30. Передумови виникнення науки та основні етапи її розвитку.
31. Донаукове знання (стихійно-емпіричне, буденне пізнання): основні риси та засоби пізнання.
32. Наукове пізнання як відносно самостійна, цілеспрямована пізнавальна діяльність та її компоненти.
33. Основні етапи розвитку науки.
34. Культура античного поліса і становлення перших форм теоретичної науки.
35. Антична логіка і математика.
36. Розвиток науки в епоху Середньовіччя та Відродження.
37. Наукова революція XVI—XVII ст. та її вплив на розвиток філософії. Характерні риси наукової революції XVI—XVII ст.
38. Метафізика та поняття субстанції.
39. Емпіризм і раціоналізм. Матеріалізм та ідеалізм. Натуралізм (об'єктивізм) і суб'єктивізм. Раціоналізм та ірраціоналізм. Індивідуалістична і суспільна (тотальна) теорія суб'єкта.
40. Метод індукції Ф. Бекона.
41. Механістичний світогляд Т. Гоббса.
42. Сенсуалізм Дж. Локка. Рефлексія. Емпіризм Дж. Берклі та Д. Юма.
43. Філософська система раціоналізму. Дедуктивний метод Р. Декарта.
44. «Етика, доведена в геометричному порядку» Б. Спінози.
45. Проблема субстанції (Р. Декарт, Б. Спіноза, монадологія В. Лейбніця). Механістична картина світу та її характеристики.
46. Особливості класичної науки.
47. Зміст наукового методу Ньютона. Основний зміст механістичної картини світу, створеної Ньютоном.
48. Революція в природознавстві в кінці XIX — початку XX ст. і формування некласичної науки.
49. Постнекласична наука як прояв постмодерну.
50. Основні структурні елементи науки.
51. Емпіричний, теоретичний та метатеоретичний рівні пізнання.
52. «Чуттєве» та «раціональне», «емпіричне» та «теоретичне».
53. Поняття «парадигма» та її основні характеристики.
54. Революційний період зміни парадигми.
55. Форми наукового пізнання: ідея, проблема, факт, гіпотеза, теорія, концепція. Багатомірна структура факту. Вимоги до гіпотез.
56. Етапи гіпотези як методу розвитку теоретичного знання.
57. Основні компоненти теорії. Основні функції теорії.
58. Наукова картина світу та стиль мислення.
59. Підсистеми у структурі філософських підстав.

60. Кумулятивна модель розвитку науки. Кумулятивізм. Антикумулятивізм.
61. Діалектико-матеріалістична модель.
62. Проблема росту знань у К. Поппера.
63. Концепція розвитку знань Т. Куна.
64. Науково-дослідна програма І. Лакатоса.
65. Методологічний анархізм П. Фейєрабенда.
66. Еволюційна модель С. Тулміна.
67. Загальні закономірності розвитку науки.
68. Поняття методології. Філософія та її роль у науковому пізнанні.
69. Діалектичний і метафізичний методи мислення та дослідження.
70. Методи наукового пізнання: поняття та класифікація.
71. Наукові методи емпіричного дослідження.
72. Спостереження. Метод вимірювання. Експеримент.
73. Методи теоретичного дослідження.
74. Аксиоматичний метод.
75. Гіпотетико-дедуктивний метод.
76. Історичний та логічний методи пізнання.
77. Метод сходження від абстрактного до конкретного.
78. Загальнологічні методи. Аналіз. Синтез. Абстрагування. Узагальнення.
79. Індукція. Дедукція. Моделювання. Ідеалізація.
80. Системний підхід у науковому пізнанні. Класифікація систем. Основні методологічні принципи системного підходу.
81. Загальні характеристики сучасної науки.
82. Синергетика як нова стратегія наукового пошуку.
83. Тезаурос, детектр, селектор, біфуркація.
84. Загальна картина дії відбору.
85. Основні методологічні ідеї синергетичного підходу.
86. Глобальний еволюціонізм і сучасна наукова картина світу.
87. Теорія нестационарного Всесвіту, концепція біосфери і ноосфери.
88. Проблема «коеволюції».
89. Проблема позанаукового знання.
90. Осмислення взаємозв'язків наукових і соціальних цінностей як умова сучасного розвитку науки. Етос науки.
91. Феномен творчості. Творчість як найбільш адекватна форма людського існування.
92. Головні концепції творчості в історії філософії. Передумови та онтологічний сенс творчості.
93. Етапи і структура творчого процесу. Особливості творчої думки.
94. Творча воля. Талант і хист як соціокультурний феномен. Творча інтуїція. Інсайт.
95. Еволюція і творчість, детермінізм і свобода. Проблема детермінантів творчості. Творчість, свобода, об'єктивація і комунікація.
96. «Трагедія» творчості. Творчий задум та його здійснення. Евристика. Розвиток творчих здібностей людини.

97. Спеціальні методики творчої діяльності. Творчість як найвища форма активності людини.

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література:

1. Добронравова І. С. Практична філософія науки. Збірка наукових праць. Суми: Університетська книга, 2017. 352 с.
2. Кузь О. М. Філософія науки: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 172 с.
3. Добронравова І. С., Сидоренко Л. І., Чуйко В. Л. Філософія науки. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2018. 255 с.
4. Сидоренко О. П., Корлюк С. С., Коваленко О. А., Розова Т. В. Філософія науки. Одеса, 2020. 230 с.
5. Штанько В.І. Філософія і методологія науки: підручник для аспірантів всіх спеціальностей. Харків: ХНУРЕ, 2017. 180 с.
6. Льбіна А. Дерида як об'єкт історії філософії: концепт апорії в ракурсі проблеми універсальності. *Sententiae*. № 38 (1). 2019. С. 6 – 26.
7. Хома О. Роль скептичної очевидності в Першій і Другій «Медитаціях». Стаття друга. *Certitudo*. *Sententiae*. № 36 (2). 2017. С. 18–29.
8. Чухрай Е. Чи є Когелетів «hă-bêl» і сучасна «безсенсовність» життя справжніми синонімами? За мотивами деяких сучасних перекладів книги Проповідника. *Sententiae*. № 36 (2). 2017. 66-75.
9. Stadler F. (Ed.). Integrated History and Philosophy of Science: Problems, Perspectives, and Case Studies. *Vienna Circle Institute Yearbook*. vol. 20. Vienna: Springer, 2017.
10. Kiv A. E., Semerikov S. O., Soloviev, V. N. & Striuk, A. M. 4th Workshop for Young Scientists in Computer Science & Software Engineering. In Kiv A.E. (Ed.), *CEUR Workshop Proceedings Vol. 3077*. 2022 р. I-XXXV). CEUR-WS. URL: <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85123780630&partnerID=40&md5=e630f443008b383521a0b78857085451>

Додаткова література

1. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. К.: КНТ, 2016. 396 с.
2. Семенюк Е. Філософія сучасної науки і техніки: підручник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
3. Сергієнко В. В. Філософські проблеми наукового пізнання: навчальний посібник. Кременчук: Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. URL: <http://surl.li/ejhyw>
4. Хаустова В. Є., Омаров Ш. А. Концепція сталого розвитку як парадигма розвитку суспільства. *Проблеми економіки*. № 1 (35). 2018. С. 265–273.
5. Пилипенко Т. В. Концепція сталого розвитку як ключова парадигма сучасних глобалізаційних трансформацій. *Глобальні та національні проблеми економіки*. С.611 – 613. URL: <http://www.global-national.in.ua/archive/3-2015/126.pdf>
6. Кузнецов В. Трансформації наукових теорій як умова та чинник розвитку науки. В: *Філософські діалоги'2018*. Бути людиною (пам'яті Мирослава Поповича). Київ: Інститут філософії НАН України ім. Г.С. Сковороди, 2018. С. 30–48.

7. Приц В. Філософські дискусії навколо космології. *Філософська думка*. № 3. 2020. С. 96–106.
8. Приц В., Кузнецов В. Головні риси космологічної картини світу. *Філософська думка*. № 2. 2020. С. 86–101.
9. Iatsyshyn, A. V., Hubeladze, I. H., Kovach, V. O., Kovalenko, V. V., Artemchuk, V. O., Dvornyk, M. S., Popov, O. O., Iatsyshyn, A. V., & Kiv, A. E. Applying digital technologies for work management of young scientists' councils. In S. M. P. Semerikov S.O. (Ed.), *CEUR Workshop Proceedings*. Vol. 2879. 2020. pp. 124–154. CEUR-WS. URL: <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85108026323&partnerID=40&md5=454f03e59978be5623e4f4de6f3de7f6>
10. Burov O. Y., Kiv A. E., Semerikov S. O., Striuk A. M., Striuk M. I., Kolgatina L. S., & Oliinyk, I. V. AREdu 2020 - How augmented reality helps during the coronavirus pandemic. In Kiv A. E. Burov O.Y. (Ed.), *CEUR Workshop Proceedings*. Vol. 2731. 2020 pp. 1–46. URL: <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85096898242&partnerID=40&md5=1e05823c4932d1103879530cb8ebce30>
11. Bielanski A. O., Kiv A. E., Prikhozha Y. O., Slusarenko M. A., & Soloviev V. N. Complex systems and physics education. In Kiv A. E. Semerikov S.O. Shyshkina M. P. (Ed.), *CEUR Workshop Proceedings*. Vol. 3085. 2022. pp. 56–80. CEUR-WS. URL: <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85124879611&partnerID=40&md5=fafbc7929d77af0d69a9c000fdf5459f>

Інформаційні ресурси:

1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
2. Одеська національна наукова бібліотека : офіційний сайт. URL: <http://odnb.odessa.ua/>
3. Бібліотека Університету Ушинського: офіційний сайт. URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>
4. **Бібліотека філософа**: офіційний сайт. URL : <https://platona.net/load/>
5. Бібліотека університету імені Т. Г. Шевченка: офіційний сайт. URL: <http://philsci.univ.kiev.ua>
6. Наукове пізнання: методологія та технології. URL : <http://np.pdpu.od.ua>
7. Перспективи. Соціально-політичний журнал. URL: <http://perspektyvy.pdpu.od.ua/>